

บทที่ 3

ประวัติชีวิตของครูสอน วงฆ้อง

ภาพที่ 1 ครูสอน วงฆ้อง

ครูสอน วงฆ้อง เป็นบุตรของนายขัน และนางน้อม นามสกุลเดิมคือ จิววรรณ เกิดเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2445 ที่บ้านเลียบ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บิดามารดาของ ครูสอน วงฆ้อง มีอาชีพทำนา ด้วยความที่บิดามารดาชอบดนตรี จึงส่งลูก ๆ ไปเรียนดนตรีกับครูทอง ฤทธิธรรม ซึ่งเป็นครูปี่พาทย์ อยู่ในละแวกนั้น

ชีวิตวัยเยาว์

ครูสอน วงฆ้อง ได้เริ่มเรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนแห่งหนึ่งใกล้บ้าน จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อสามารถอ่านออกเขียนได้แล้ว บิดามารดาก็ส่งตัวไปเรียนดนตรี

กับครูทอง ฤทธิธม ในระหว่างนั้นเอง ครูสอนได้เรียนและเล่นดนตรีเป็นอาชีพตลอดมาจนมีชื่อเสียง ว่าเป็นนักดนตรีฝีมือดีที่สุดคนหนึ่งของประเทศ

“ครูสอน เป็นลูกศิษย์ของชวด ก็คือครูทอง ฤทธิธม ครูสอนก็เริ่มหัดดนตรีจากที่นี่ไป อยู่มา รัชกาลที่ 6 ได้เสด็จมาซังพระที่วัดเสาดงทอง งานนี้มีปีพาทย์ 2 วงด้วยกัน วงหนึ่งก็ของชวดทอง แล้วอีกวงหนึ่งเป็นวงทางบ้านโพธิ์ ตอนนั้นแห่พระไปถึง อำเภอป่าโมกข์ รัชกาลที่ 6 ทรงพอพระทัยมาก แล้วต่อมาก็ส่งมหาดเล็กมาทาบทามติดต่อขอตัว 2 คนด้วยกัน คือครูสอน กับครูใบ แต่ไม่ทราบนามสกุล ตอนนั้นก็ไปอยู่กับพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ท่านเป็นคนอบรมสั่งสอน ตอนมาขอตัวนั้น พ่อแม่ของครูสอนก็กลัว เทียวพาลูกหนี สุดท้ายก็ต้องยอมให้ไป”¹

ครั้นต่อมา จึงได้เป็นศิษย์ของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน)เจ้ากรมปีพาทย์หลวงในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจาก ครูสอนเป็นคนมีไหวพริบ ปฏิภาณและความเฉลียวฉลาด จึงได้วิชาความรู้ทางดนตรีจากพระยาเสนาะดุริยางค์มากที่สุด²

“คุณพ่อเมื่อครั้งอยู่กับพระยาเสนาะดุริยางค์นั้น ก็ได้รับถ่ายทอดเพลงต่าง ๆ มากมาย เช่น เพลงเสภา เพลงเรื่อง เพลงเดี่ยว เพลงหน้าพาทย์ แล้วคุณพ่อก็มาเรียนเพลงหน้าพาทย์เพิ่มเติมจาก หลวงบำรุงจิตเจริญ”³

แต่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ผศ. พิชิต ชัยเสรี และอาจารย์นิกร จันทสร ได้ถ่ายทอดความคิดให้กับผู้วิจัยดังนี้ ผศ.พิชิต ชัยเสรี กล่าวว่า

“ผมไม่เคยได้ยิน ครูพูดว่า ได้ต่อเพลงหน้าพาทย์จากครูหลวงบำรุงจิตเจริญ เพราะนิสัยของครูนั้น ถ้าได้อะไร ๆ จากใครมา ครูก็จะพูด ครูจะรักษาไว้ แม้กระทั่งมือฆ้องเมื่อไม่พูด ก็แสดงว่าไม่ได้ต่อ”⁴

¹ลำรวม ฤทธิธม. สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2543.

²สายเสนาะ. ที่ระลึกในงานครบรอบ 80 ปี อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน.หน้า 70.

³ชูเกียรติ วงษ์อึ้ง. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2541.

⁴พิชิต ชัยเสรี. สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2541.

อาจารย์นิกร จันทกร กล่าวว่า

“ถ้าลองสังเกตที่มือฆ้อง แล้วนำมาเปรียบเทียบดู จะเห็นได้ว่า ไม่ใช่มือของครู หลวงบำรุงจิตเจริญ เมื่อไม่เหมือนกัน ก็แสดงว่าครูได้มือจากเจ้าคุณครูทั้งหมด”⁵

ที่อยู่อาศัย

ครูสอน วงฆ้อง นั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงย้ายถิ่นฐานหลายครั้งด้วยกัน โดย บ้านเกิดของครูสอนอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากคำบอกเล่าของ คุณพรทิพย์ แก้วดี กล่าวว่า

“คุณพ่อ ไม่ได้อยู่ที่ตำบลเจ้าเจ็ดนะ คุณพ่อจะอยู่ที่บ้านเลียบ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอสนา ส่วนตำบลเจ้าเจ็ดไปอีกตั้งไกล มันคนละทางกันเลย บ้านพ่อก็อยู่ใกล้ ๆ กับบ้านของ ครูทอง ฤทธิธม นั้นแหละ”

ก่อนเข้ากรุงเทพฯ ครูทอง ฤทธิธม ได้รับงานบรรเลงไว้ที่วัดซึ่งเป็นการบรรเลง ต่อหน้าพระที่นั่ง โดยครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ ในงานนี้ก็มีครูสอน ร่วมบรรเลงอยู่ด้วย โดยครูสอนเป็นคนฆ้อง ประจำวง

“พองานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางกรุงเทพฯ ก็มีหมายรับสั่งมาถึงนายอำเภอให้ไปตาม ตัว คุณย่าก็พาพ่อหนีกลัวมีความผิด แต่สุดท้ายก็ไปเข้าเฝ้า”⁶

“ผมเริ่มสนิทกับครูสอนมากในระดับหนึ่ง แต่ก็ในช่วงบั้นปลายชีวิตแล้ว ครูเคย เล่าให้ฟังว่า ผมไปตีฆ้องที่นั่น แล้วเจ้าคุณครูท่านเห็น ท่านก็ชอบใจ ท่านตามไปดูถึงบ้าน ท่านก็ขอให้ไปหัดกับท่าน ครูสอนเล่าต่อไปว่า ท่านอยากจะไปดูพ่อแม่ด้วย ว่าเป็นลูกเต้าเหล่าใคร”⁷

⁵นิกร จันทกร. สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2541.

⁶พรทิพย์ แก้วดี. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2541.

⁷พิชิต ชัยเสรี. สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2541.

แสดงให้เห็นว่า พระยาเสนาะ ๆ เวลาท่านจะรับใครเป็นศิษย์นั้น ท่านจะพิจารณาประวัติความเป็นมาอย่างละเอียดถี่ถ้วน จึงทำให้ท่านมีศิษย์น้อยมาก เมื่อเทียบกับคฤหัสถ์ท่านอื่น

ชีวิตได้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ครูสอนได้ย้ายมาอยู่กับเจ้าคุณครู (พระยาเสนาะคุรุยาจก์ แซ่ม สุนทรวาทิน) ที่บางไส้ไก่ใกล้กับวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จ ๆ แล้วก็ย้ายจากบ้านเจ้าคุณครูมาอยู่ห้องแถวในคลองเทเวศน์ ต่อมาก็เข้ามารับราชการในกรมมหรสพ วังสวนกุหลาบ พักอาศัยบ้านหลวง

“ฉันมาเกิดที่วังสวนกุหลาบ คุณพ่อมาทำงานในวังนี้พ่อช่วงสงครามโลก พ่อก็ย้ายเข้าไปอยู่ในสวน แถว ๆ บางพรหม บางละมาศใกล้ ๆ วัดเงิน วัดทอง เพราะหนีสงคราม แต่พ่อก็ยังไปทำงานในกรมมหรสพอยู่เหมือนเดิม กลางคืนกลับบ้าน 4-5 ทุ่ม พอสิ้นสงครามก็ออกมาจากสวน มาซื้อบ้านที่ท่าวาสุกรี อยู่ได้ไม่นานก็ต้องย้ายอีกเพราะเขาต้องการที่เพื่อสร้างหอสมุด โดยย้ายมาอยู่ที่บ้านเนินพรานนก พ่อมาเช่าที่แล้วซื้อบ้านมาปลูก”⁸

“คุณพ่อเห็นว่า พื้นที่ตรงนั้นมันไม่ใช่ของเรา ไม่รู้ว่าเขาจะไล่เมื่อไร ก็เลยไปซื้อที่ดินเอาไว้ที่บางแค พ่อซื้อมาจากคนชื่อ ชูบ ซึ่งเป็นปีพาทย์ ชอบดนตรี คือเขานับถือพ่อผมมาก ก็เลยขายให้พ่อในราคาถูก หลังจากพ่อเสีย แม่ผมก็รื้อบ้านหลังนั้นมาปลูกอยู่ที่บางแค”⁹

ลักษณะและอุปนิสัย

ครูสอน วงษ์อง เป็นชายรูปร่างใหญ่ สันทัด สูง 170 ซม. ใจเย็น โอบอ้อมอารี แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

“คุณครู มีกายภาพดี มีรูปร่างสูง โปร่ง ผิวคล้ำเกือบดำ ข้อแขนดี เป็นคนเยือกเย็น มีความสามารถพิเศษในความทรงจำ มีความหยิ่งในเกียรติ มีความเป็นครูบาอาจารย์เต็มที่ เป็นคนสมถะ สันโดษ เกือบจะไม่พูดเลย ถ้าเปรียบต้องใช้คำว่า เหมือนฆ้อง ถ้าไม่ตีก็ไม่ดัง แล้วดังกี่ไม่ดังพรั้าเพื่อ คือดังแล้วก็จบ”¹⁰

⁸ สายหยุด ปัญจะ. สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2540.

⁹ ชูเกียรติ วงษ์อง. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2541.

¹⁰ พิชิต ชัยเสรี. สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2541.

ศศ.พิชิต เล่าต่อไปว่า “ครูมีสมรรถภาพพิเศษในการช้อนระลีก ครั้งหนึ่ง อาจารย์ เจริญใจ สงสัยเพลงในละครดึกดำบรรพ์ตอนหนึ่ง เพียงแต่เอ่ยเนื้อเรื่องให้ทราบ ครูสอนก็นึก ทำนองเพลงได้ทันที”

ชีวิตสมรส

ภาพที่ 2 ครูสอน กับคุณยายเขื่อน วงษ์อ่อง

ครูสอน วงษ์อ่อง ได้สมรสกับ คุณยายเขื่อน วงษ์อ่อง (นามสกุลเดิม ชวลา) เมื่อแต่งงานกันแล้วก็ได้ย้ายเข้ามาอยู่บ้านเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี โดยคุณยายเขื่อนเข้ามาช่วยทำอาหาร เป็นแม่ครัว และยังมีโอกาส ฝึกฝนวิชาการด้านดนตรีอีกด้วย โดยคุณยายเขื่อนได้เรียนการขับร้อง เพลงไทย

“แม่เป็นคนบ้านไผ่ก๊ก ลาดงา อยู่แถว ๆ วัดเกาะ อำเภอสนา เหมือนกันคือว่าอยู่ บางเดีวกัน คือ ย่าพาพ่อไปเกี่ยวข้าว ก็ไปหลาย ๆ ที่ แล้วก็ไปเจอแม่ เมื่อแต่งงานแล้ว ตาก็ยก บ้านเรือนไทยให้เป็นของรับไหว้”¹¹

¹¹พรทิพย์ แก้วดี . สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2541

ครูสอน วงษ์อง มีบุตรธิดา กับคุณยายเขื่อน ด้วยกัน 3 คน คือ

1. นางสาวหยุด ปัญจะ
2. นางพรทิพย์ แก้วดี
3. นายชูเกียรติ วงษ์อง

ผศ.พิชิต ชัยเสรี เล่าว่า

“ครูเป็นคนรักครอบครัวมาก และก็สร้างอะไร ๆ ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะซื้อบ้าน ซื้อที่ดิน ก็ด้วยวิชานี้แหละ”

ชีวิตการทำงาน

ภาพที่ 3 ครูสอน วงษ์อง ในชุดข้าราชการ

ครูสอน วงษ์อง ได้เริ่มชีวิตการทำงานตั้งแต่บ้านเจ้าพระยาธรรมมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง ในรัชกาลที่ 6 ต่อจากนั้นก็ได้เข้ามารับราชการที่วังสวนกุหลาบ ในกรมมหรสพ¹¹ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2470 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ครูสอน วงษ์อง จึงได้โอนมาสังกัดที่ กองการสังคีต กรมศิลปากร

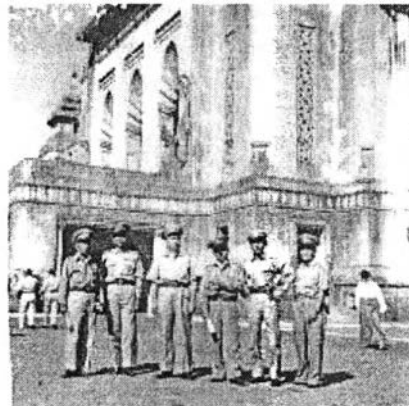
¹¹ พูนพิศ อมาตยกุลและคณะ, “นามานุกรมศิลปเพลงไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” หน้า 271.

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูจิรัส อัจฉรงค์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์และผู้ร่วมงานในกองการสังคีต กรมศิลปากรขณะนั้น ท่านเล่าว่า

“ตอนนั้น ผมสำเร็จจากวิทยาลัยนาฏศิลป์แล้ว ผมก็ได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการ เข้ามาทำงานในแผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร ผมก็ได้ทำงานร่วมกับ ครูสอน วงฆ้อง ด้วย จึงได้มีโอกาสใกล้ชิด สนทนสนม”¹²

“ครูเล่าให้ฟังว่า เมื่อครั้งครูหลวงประดิษฐ เป็นหัวหน้า ท่านได้นำเพลงจินนาค่า ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของท่านมาใช้ในราชการ แม้ไม่ใช่เพลงของเจ้าคุณครู แต่โดยหน้าที่ ราชการก็ต้องจำให้ได้”¹³

แสดงว่า ครูสอนเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ คือ โดยปกติแล้ว เพลงต่าง สำนักกันนั้น ก็ไม่ค่อยนิยมนำมาฝึกหัดกัน

ภาพที่ 4 ครูสอน ถ่ายที่ประเทศพม่า

¹²จิรัส อัจฉรงค์. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2541

¹³นิกร จันทสร. สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2541

ภาพที่ 5 ครูสอนถ่ายที่ประเทศพม่า

ครูสอน วงษ์มั่ง ได้รับราชการอยู่ที่กองการสังคดี กรมศิลปากร จนเกษียณอายุ
ราชการ

ภาพที่ 6 ครูสอนกำลังบรรเลงประกอบพิธีไหว้ครู

“ก่อนพ่อเกษียณ พ่อได้ชั้นโท เงินเดือน 1,800 บาท เมื่อ พ.ศ. 2505 แต่ตอน
เกษียณนั้น พ่อได้บำนาญ เงินเดือน 1,300 บาท แต่ก็เลี้ยงได้ทั้งครอบครัว”¹⁴

¹⁴ซูเกียรติ วงษ์มั่ง. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2541

หลังจากครูสอนเกษียณอายุราชการแล้ว ได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ปัจจุบัน

“ตอนนั้นจะมีห้องดนตรีอยู่ 3 ห้อง ครูจะสอนอยู่ห้องที่ 2 ซึ่งเป็นห้องใหญ่ ก็จะมีเด็กชั้นกลาง 1 และกลาง 2 มาเรียน ครูจะสอนเพลงเรื่อง”¹⁵

อาจารย์นิกรเล่าว่า “ตอนที่ครูมาเป็นอาจารย์พิเศษที่โรงเรียนนั้น ก็มีอาจารย์ที่มีชื่อเสียงอยู่หลายคน อาทิ ครูประสิทธิ์ ถาวร แต่ครูจะไม่ต่อเพลงเดี่ยวให้ใครเลย”

แสดงให้เห็นว่า ครูสอนเป็นคนที่ให้เกิดริ้วผู้ร่วมงานเป็นอย่างมาก จะไม่ทำอะไรให้กระทบกระเทือนต่อผู้ร่วมงานเลย

นอกจากนั้น ครูสอน วงฆ้อง ยังได้สอนพิเศษที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน และวชิรพยาบาล อีกด้วย

ความสามารถ

ในด้านความสามารถของครูสอน วงฆ้อง เป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทยว่าเป็นผู้ที่มีฝีมือทางดนตรีไทยเป็นเลิศ โดยเฉพาะฆ้องวงใหญ่ ครูสอนเล่นเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ได้อย่างดี ทุกเครื่องมือ

อาจารย์บุญช่วยกล่าวว่า ครูสอน เนียบเปรียบเสมือน “คลัง” ของสำนักพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) มีความแม่นยำเพลงมาก ครูสอนสามารถบอกได้ทุกเครื่องมือ

“ครูสอนเป็นผู้รอบรู้ในเชิงปฏิบัติปี่พาทย์ ยอดเยี่ยมคนหนึ่งเลยที่เดียว ครูสอน ท่านสอนได้ทุกอย่าง ทุ้มก็ได้ ระนาดก็ได้ ฆ้องเล็กก็ได้ บางคนอาจบอกว่า ยกเว้นเรื่องปี่ จริง ๆ ไม่ยกเว้นนะ ปี่ท่านก็เป่าได้แต่ไม่ค่อยมีคนเห็นท่าน เวลาไปงานพิธีต่าง ๆ ไม่มีคนปี่ ท่านก็เป่าเอง”¹⁶

¹⁵นิกร จันทศร . สัมภาษณ์ , 2 มีนาคม 2541

¹⁶จรัส อาจณรงค์ . สัมภาษณ์ , 12 กุมภาพันธ์ 2541

“วงฆ้อง” คือนามสกุลพระราชทาน จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะว่า ท่านสามารถตีฆ้องดียิ่งนัก ครูสอนมีความแม่นยำเป็นเลิศ ตรงกับคุณสมบัติของคน ฆ้องวงใหญ่ คือ แม่นเพลง แม่นปี่ และแม่นจังหวะ นอกจากนี้ครูสอนยังได้สมญาว่าเป็น “คู่เพลง” ของวงการดุริยางค์ไทย เพราะไม่ว่าจะเรียกจะถามเพลงใด อันมีมาแต่โบราณ เป็น ได้ครบจบถ้วนทุกเมื่อ ไม่มีพลาด เสมือนหนึ่งค้นหาหนังสือในตู้เก็บ หรือจ่อเข็มลงบนแผ่นเสียง

“ครูเป็นคนแม่นเพลง ท่านเคยเล่าให้ฟังถึงหลักการที่ท่านแม่นยำ ท่านจะตีอยู่เรื่อย ๆ ตื่นเข้ามาท่านก็นั่งตี ก็ซ้อมอยู่เป็นประจำ ครูท่านก็เป่าปี่ได้นะ เวลาไปงานราชพิธี ครูเทียบไม่มา ครูก็เป่าปี่แทน”¹⁷

เคยมีศาสตราจารย์ทางดนตรีจากประเทศอังกฤษท่านหนึ่ง เดินทางมาประเทศไทย และได้มาติดต่อขอให้ครูสอนตีฆ้องให้ฟัง เมื่อตีจบ ศาสตราจารย์ผู้นั้นได้กล่าวชื่น มีความว่า ดนตรีไทยเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า ชาติไทยเป็นชาติที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมาก่อนตะวันตก ขอให้รักษาแนวทางดนตรีอันวิเศษนี้ไว้จงดี อย่าให้อิทธิพลของตะวันตกมาบิดเบือนให้เสียรูปไปดังเช่น ประเทศทั้งหลายในเอเชีย¹⁸

เมื่อครั้งมีการประชันวงปีพาทย์ ณ วังบางขุนพรหม ใน พ.ศ. 2466 ครูสอนเข้าตี ฆ้องวงใหญ่ประชันกับครูช่อ สุนทรวาทีน คนฆ้องของท่านจางวางทั่ว พาทยโกศล ผลการ ตัดสิน ปรากฏว่า ครูช่อ ได้ที่ 1 ความเรื่องนี้ครูพริ้ง ดนตรีรส เล่าว่าได้ยื่นพระยาประสาน ดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เจ้ากรมปีพาทย์หลวงในรัชกาลที่ 6 กล่าวว่า “นายสอน ไม่แพ้ฝีมือ แต่แพ้ที่ฆ้อง” ทั้งนี้เพราะวงจางวางทั่ว พาทยโกศล ใช้ฆ้องวงใหญ่ที่ชื่อ “เขี้ยวหวาน” อันเป็นฆ้องเนื้อดีเลิศเสียงเป็นยอด ใช้เฉพาะเข้าแข่งขัน ในการประชันเท่านั้น ดังนั้นแม้ฝีมือจะกำกึ่งกันก็ยังสามารถเปรียบเทียบ¹⁹

ครั้งหลังสุด กรมศิลปากร ได้เชิญครูสอน ตีฆ้องเพลงเดี่ยวต่าง ๆ เก็บรักษาไว้เป็น สมบัติของชาติ ครูสอนก็ให้ความร่วมมือด้วยดี โดยมีได้ปิดบังอำพรางความรู้แต่อย่างใด แม้จะ

¹⁷นิกร จันทศร . สัมภาษณ์ , 2 มีนาคม 2541

¹⁸พูนพิศ อมาตยกุลและคณะ, “นามานุกรมศิลปดนตรีไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” หน้า 272.

¹⁹เรื่องเดียวกัน.

ปรารถนาค่อยๆหลายครั้งว่า “เหนื่อยเหลือเกิน อยากให้เสร็จเสียที” โดยที่อายุมากแล้วในการอัดเสียงครั้งสุดท้ายที่ห้องอัดเสียงของพลตำรวจตรีวิลาส หงส์เวส ซอยนวลน้อย เอกมัย²⁰

แม่²¹ เล่าให้ฟังว่า

“พ่อไปทุกวันเลย เข้าจึ้นก็ไปอีก พอวันสุดท้ายนะ ก็ถามว่า พ่อไปอีกหรือ พ่อก็ตอบว่า ไปอีกทีเดียวเท่านั้นแหละ ต่อไปก็ไม่ต้องไปอีกแล้ว”

วันนั้นครูทานข้าวมากเป็นพิเศษ รู้สึกจะทาน 3 จาน ก่อนหน้านั้นครูเคยสั่งให้ป๊ะ²² ซ้อม ป๊ะซ้อมเป็นเดือนเลย ครูทานคุมซ้อมเองด้วย แต่พ่อไปบอกหัวหน้า หัวหน้าเขาไม่ยอม เขาอยากให้ครูตีเองมากกว่า ครูก็ต้องตี ตอนนั้นป๊ะทำงานที่ธนาคารกรุงเทพฯ ป๊ะก็เลยไม่ได้ลางาน เพราะไม่ต้องตีแล้ว แต่ตอนบ่ายๆ ป๊ะจำได้ ผอ.วัฒนา โกศินานนท์ ตอนยังไม่ได้ไปอยู่ลพบุรี ก็โทรมาหาครูประเวช ตอนนั้นครูประเวช อยู่ฝ่ายการพนักงาน ครูประเวชก็โทรลงมาข้างล่างบอกว่า “กร มิ่งไปด่วนเลย ที่โรงพยาบาลตำรวจ พ่อป๊ะถามครูประเวชก็บอกไปเดี๋ยวนี้” ป๊ะก็ไม่ได้คิดอะไร ไม่คิดว่า ครูจะเสีย พ่อป๊ะไปถึงเขาบอกว่าครูอยู่ที่ห้องฉุกเฉิน จากนั้นก็เสียชีวิต²³

ครูสอนตั้งใจจะอัดเสียงเพลงที่ยังค้างอยู่ให้เสร็จ จึงอัดเสียงตั้งแต่เช้าจนเหน็ดเหนื่อยเมื่ออัดถึงเพลงกราวิน ซึ่งเป็นเพลงที่ยาวและใช้กำลังมากยังไม่ทันจบ ครูสอนก็สิ้นใจในวงษ์องนั้นเอง

ผลงานของครูสอน วงษ์อง มีดังนี้

เดี่ยวฆ้องวงใหญ่

- เพลงนกขมิ้น
- เพลงต่อขลุ่ย

²⁰ เรื่องเดียวกัน

²¹ แม่ หมายถึง แม่สายหยุด ปัญจะ เป็นลูกสาวของครูสอน วงษ์อง

²² ป๊ะ หมายถึง อาจารย์นิกร จันทศร

²³ นิกร จันทศร. สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2541.

- เพลงดอกไม้ไทร
- เพลงอาเฮีย
- เพลงสุดสงวน
- เพลงนารายณ์แปลงรูป
- เพลงฉิ่งมุล่ง
- เพลงทยอยเดี่ยว ปรับปรุงจากผลงานพระยาเสนาะดุริยางค์

อาจารย์นิกร เล่าว่า “ครูเคยบอกว่า เพลงทยอยเดี่ยวนั้น เจ้าคุณครุท่านต่อโครงสร้างไว้ให้ แล้วเจ้าคุณครูก็ออนุญาตให้ครูดัดแปลงทำนองได้ตามความเหมาะสม”²⁴

เดี่ยวระนาดเอก

- เพลงลาวแพน
- เพลงทยอยเดี่ยว

ลูกศิษย์

ลูกศิษย์ของครูสอน วงฆ้อง เท่าที่ผู้วิจัยรวบรวมได้ จากการสัมภาษณ์อาจารย์นิกร จันทศร และผู้ช่วยศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี มีดังนี้

ม.ล.สุรภัย สวัสดิคกุล อาจารย์จิรัส อัจฉรงค์ อาจารย์สมชาย ดุริยะประณีต ครูบุญส่ง กาหลง ครูสำรวม ฤทธิธณ ผศ.พิชิต ชัยเสรี อาจารย์นิกร จันทศร เป็นต้น

ลูกศิษย์คนสำคัญที่มีความใกล้ชิดและเผยแพร่ผลงานของ ครูสอน วงฆ้อง คือ อาจารย์นิกร จันทศร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้

ครั้งหนึ่ง ป๊ะ พากรูไปซื้อโทรทัศน์ ก็ไปหาซื้อเงินผ่อน เป็นโทรทัศน์ขาวดำสมัยนั้น ยังไม่มีสี ครูจะชอบดูมวดยมาก ชอบเป็นชีวิตจิตใจเลย พอวันเสาร์บ้าง มวดยจะเริ่มชก ครูจะพูดเสมอเวลาดูมวดย “ไฉนี้ มันไม่วู้ จี้ชลาด”²⁵

²⁴นิกร จันทศร. สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2541.

²⁵นิกร จันทศร. สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2541.

ลักษณะการถ่ายทอดความรู้

ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์นั้น ครูสอน วงฆ้อง จะใช้วิธีถ่ายทอดแบบ “มุขปาฐะ” (Oral Tradition)

จากการสัมภาษณ์ อาจารย์นิกร จันทศร เล่าว่า

เวลาครูต่อเพลงเดี่ยว นี่สำคัญมากครูจะขระขนาดมารวงหนึ่ง แล้วฆ้องวงหนึ่ง หันหน้าชนกันให้ปะตีฆ้อง ครูจะดีนำแล้วให้ตีตาม ครูจะคู่มือก่อน ถ้าทำไม่ได้ครูก็จะต่อให้ตามมือ ทุกเดี่ยวแหละ ต่อเพลงทีแรกก็ธรรมดา ๆ ก่อน แล้วให้ไปซ้อมให้คล่อง เมื่อมือคล่องแล้ว ทำได้แล้ว ครูก็จะเปลี่ยนมือใหม่ทำแบบนี้อยู่บ่อยครั้ง ยิ่งเดี่ยวกราวใน ไม่ต้องพูดเลย เปลี่ยนอยู่เรื่อย แต่ถ้าต่อเพลงหน้าพาทย์ ครูจะให้ปะตีระนาด แล้วท่านก็จะไปนั่งที่ฆ้องบ้าง ที่หุ้มบ้าง

ผศ.พิชิต ชัยเสรี เล่าว่า

“ครูเวลาสอนจะไม่พูด ต่อลูกเดี่ยว ไม่ขยายความแต่ถ้าเราตีไม่ได้ ครูก็จะตีให้ใหม่จนเราตีได้ ลักษณะที่ดีของครูนั่นเอง คือ ครูจะปฏิบัติไปกับเราด้วยตลอดเวลา ถ้าเราไม่แม่นก็จะไม่หยุด บางครั้งตั้ง 20-30 เทียวครูก็ตีกับเราไม่ยอมเลิก ครูจะถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบังอำพราง”

อาจารย์จิรัส อัจฉรงค์ เล่าว่า

“ช่วงต่อเพลง เวลาผมตีอะไรขาดหู ท่านไม่ชอบ ท่านก็จะมาบอกให้ตีอย่างนั้น ให้ตีอย่างนี้ ทั้งฆ้องและระนาด เช่นเวลาผมตีระนาดท่านก็บอกว่า ทางลูกนี่อย่าใช้เลย หรือ เพลงนี้ไม่ใช่ออย่างนี้ เป็นต้น ครูสอน จะเอาใจใส่สอนบอกทุกอย่าง ท่านจะดูว่าคนนี้มีมือเป็นอย่างไร ทำได้ไหม ถ้าทำไม่ได้ก็เปลี่ยนลูกหรือเปลี่ยนมือ เพื่อให้เหมาะสม”

อาจารย์บุญช่วย โสวัตร เล่าว่า

ครูจะต่อเพลง มันมีปัญหาอยู่ว่า ต่อแล้วต้องทำให้ได้ ต้องแม่น ถ้าไม่ได้ ก็ไม่ได้ว่าอะไร แต่ไม่ต่อให้ คือที่ต่อให้แล้วไปอีกที่ต้องแม่น พอครูได้ยืนยันว่าเราตีไม่ได้ ครูก็จะเดินเข้าห้องพระสวดมนต์ ฉะนั้นพวกเราก็ครั้งเดียวไม่มีครั้งที่สองอีก หรือขอต่อไปก่อนแล้วผมจะไป

ท่องเที่ยวไม่มี หรือครูครับผมขอออดเทปเพื่อครูจะได้ไม่เหนื่อยไม่มี สมัยนั้นไม่มี แล้วก็ไม่มีใคร เขาทักกันหรือทุกคนต้องไปเรียนกันจริงๆ ครูจะไม่ค่อยอธิบาย จะต่อให้อย่างเดียว แต่ครูจะทำอย่างหนึ่ง เวลาตรวจสอบเพลงการ ว่ามาจากไหน อย่างไร ต่างๆ เหล่านี้ ครูจะทำโดยให้ผู้เรียนสังเกตเอง

ลักษณะการถ่ายทอดนั้น แสดงให้เห็นถึงความสามารถ และความคล่องตัวของ ครูสอน วงษ์อึ้ง ครูจะยึดลักษณะการถ่ายทอดแบบ มุขปาฐะ โดยจะปฏิบัติให้ดูก่อน แล้วให้ ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม แสดงถึงความเอาใจใส่ต่อลูกศิษย์ทุกคน และถ่ายทอดอย่างไม่ปิดบังอำพราง โดยตั้งใจให้วิชาความรู้เหล่านี้ได้รับการสืบทอดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติสืบต่อไป

ช่วงสุดท้ายของชีวิต

ครูสอน วงษ์อึ้ง ได้ปฏิบัติหน้าที่จนวันสุดท้ายของชีวิต ครูสอน ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2518 ด้วยโรคหัวใจ รวมอายุได้ 73 ปี กระทำพิธีศพที่วัดระฆังโฆสิตาราม

การจากไปของครูสอน วงษ์อึ้ง ทำให้วงการดนตรีไทยขาดศิลปินเอกคนสำคัญมากไปคนหนึ่ง ครูพริ้ง ดนตรีรส เคยปรารภว่า “มีสอนไปด้วย ผมไม่กลัวใคร” ครั้นสิ้นครูสอน ก็ปรารภว่า “หมดสอนเสียคนหนึ่ง ผมไม่อยากจะระนาด”²⁶

บทสรุป

จากการศึกษาประวัติชีวิตของครูสอน วงษ์อึ้ง พบว่าครูสอน เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จขั้นสูงสุดในการเป็นศิลปิน ทั้งนี้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่เป็นส่วนส่งเสริมให้ชีวิตการเป็นศิลปินของครูสอน วงษ์อึ้งมีความสมบูรณ์

ครูสอน วงษ์อึ้ง ทำการสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นเลิศ ในช่วงที่มีชีวิตอยู่ยกตัวอย่าง การได้แต่งเพลงเดี่ยวต่าง ๆ ไว้มากมาย ในยุคนี้ก็มีศิลปินร่วมสมัยมากมายเช่นกัน ถือได้ว่าเป็นยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองจนถึงขีดสุด และได้ก่ออายุทางวัฒนธรรมดนตรีไทยคนสำคัญหลายท่าน

²⁶ พูนพิศ อมาตยกุลและคณะ, “นามานุกรมศิลปินเพลงไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์”

ที่มีชื่อเสียงและก่อความเจริญสืบต่อกันมาในปัจจุบัน

ปัจจัยภายในนั้น จากการศึกษาประวัติชีวิตจะพบว่าครูสอน มีปัจจัยภายในที่สมบูรณ์มากที่สุด ครูสอน วงษ์อ่อง เป็นผู้ที่มีความมานะพยายามเป็นเลิศ เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรในการฝึกซ้อมและฝึกหัดดนตรี เป็นผู้ที่มีความอดทน สะท้อนได้จากความอดทนในการถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศิษย์ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องมันสมองและปัญญา เป็นผู้ที่มีทัศนคติดี สะท้อนได้จากเรื่องการร่วมงานกับศิลปินอื่น ๆ จนเป็นที่รักใคร่และทำการกล่าวขวัญเป็นเสียงเดียวกัน

ปัจจัยภายนอกพบว่า คุณครูสอน วงษ์อ่อง เป็นผู้ที่มีปัจจัยต่าง ๆ ครอบคลุมจนทำให้ครูสอนกลายเป็นศิลปินเอกที่มีความเป็นเลิศของชาติคนหนึ่ง ปัจจัยภายนอกจะเป็นเรื่องของการศึกษาโดยตรง การศึกษาโดยทั่วไปสามารถแบ่งออกเป็นแบ่งออกเป็น 3 ระดับ

- บ้าน
- โรงเรียน
- โลกแห่งประสบการณ์

บ้านเป็น โรงเรียนอันดับแรกของมนุษย์ทุกคน บิดามารดาเป็นครูคนแรกของลูก เห็นได้ว่าบิดามารดาของครูสอน วงษ์อ่อง เป็นผู้ที่มีมรดกอันไกล เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ โดยบิดามารดาให้การสนับสนุนครูสอน เป็นอย่างดี จึงได้มีศิลปินเอกคนหนึ่งของชาติเกิดขึ้น

โรงเรียนที่ครูสอนทำการศึกษาด้านดนตรี ครูสอนศึกษาดนตรีกับครูทอง ฤทธิธรม และครูสอนได้มีโอกาสมาเป็นลูกศิษย์ของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) มีลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงมากมาย เช่น ครูเทียบ ดงลายทอง ครูมิ ทรัพย์เย็น ครูพริ้ง ดนตรีรส เป็นต้น และนี่นับเป็นปัจจัยภายในที่สมบูรณ์ ทำให้การศึกษาประสบความสำเร็จสูงสุด ครูสอนเป็นศิลปินที่สืบทอดหลักวิชาความรู้ต่าง ๆ มากมาย จากสำนักดนตรีเสนาะดุริยางค์ และกลายเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงในเรื่องฆ้องวงใหญ่มากที่สุดคนหนึ่ง

ประสบการณ์ชีวิต นับว่าเป็นปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญมากอีกประการหนึ่ง หลังจากที่ได้โอนจากกรมสรรพ มารับราชการอยู่ที่กองการสังคีตกรมศิลปากร ปัจจัยภายนอกของครูสอนนั้น จะแวดดวงไปด้วยศิลปินที่มีฝีมือและมีชื่อเสียงทั้งนั้น เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูพริ้ง ดนตรีรส ครูเทียบ ดงลายทอง ครูมิ ทรัพย์เย็น ครูมนตรี ตราโมท เป็นต้น

จากปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่กล่าวมาแล้ว ทำให้ครูสอน วงษ์องเป็นศิลปินที่มี
ความสามารถเป็นเลิศ และสร้างสรรค์ผลงานการบรรเลงเดี่ยวฆ้องวงใหญ่ที่มีคุณค่ามากที่สุดให้
กับวงการดนตรีไทย